

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt: XXXIV

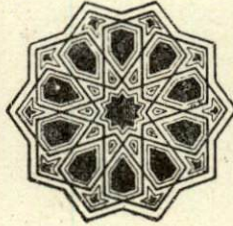

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt: XXXIV

*Bu dergide yayınlanan makalelerin her türlü sorumluluğu yazarlarına
aittir.*

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU <i>Toplumsal Açından Dinî Araştırmalar</i>	1
Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT <i>Kasten İnsan Öldürmenin Dindeki Hükmü</i>	13
Prof. Dr. Hüseyin ATAY <i>Dinde Mantıklılık</i>	25
Prof. Dr. Beyza BİLGİN <i>Evrensel Karşılaşma Hıristiyanlar ve Müslümanlar Görüşüyorlar</i>	51
Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ <i>Auguste Comte'un Din Sosyolojisi</i> ..	67
Yrd. Doç. Dr. Ruhi KALENDER <i>Türk Musikisi Makamlarında Geçki</i>	75
Doç. Dr. Ethem CEBECİOĞLU <i>Hoca Ahmet Yesevî</i>	87
Doç. Dr. Mustafa ERDEM <i>Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma</i>	133
Doç. Dr. Halis ALBAYRAK <i>Elmalı Muhammed Hamdi Yazır'ın Tefsir Anlayışı</i>	155
Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR <i>Müvelledün'un Endülü's Emevîleri Döneminde Kültürel Hayattaki Yeri</i>	175
Doç. Dr. İrfan AYCAN <i>Sakîf Kabilesi ve Tâif Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış</i>	209
Dr. Kamil ÇAKIN <i>Hadîs'in Kur'ân'a Arzı Meselesi</i>	237
Kitap Tanımı:	
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU <i>Abdurrazzâk b. Hemmân es-San'ânî "Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîz" Tahkik edip Notlarla Neşreden, ed. Doktor Abdu'l-Mu'tî Emin Kal'aci, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1991, I-II</i>	263

- Dr. İbrahim SARIÇAM Doç. Dr. Münir Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Humâyûn ve Surre Alayları*, Sevinç Matbaası, Ankara 1991 (*Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İlmî Eserler* : 58) 271
- Dr. İbrahim SARIÇAM Doç. Dr. Sabri Hizmetli “İslâm Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)”, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1991, VIII + 241 S. .. 275

KİTAP TANITMA

Dr. İbrahim SARIÇAM

Doç. Dr. Münir Atalar, Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları. Sevinç Matbaası, Ankara 1991 (Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları, İlmî Eserler: 58).

Osmanlı Devletinde Haremeyn'e gönderilen Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları ile ilgili yeni bir kitap neşredildi. Doç. Dr. Münir Atalar tarafından hazırlanan ve doktora tezi olarak savunulan (1983) bu eser, *Önsöz, Giriş, Üç Bölüm, Sonuç, Bibliyografya, Belgeler, Resimler, Haritalar ve Dizin*'den oluşmaktadır.

"Osmanlı İmparatorluğu, bir imparatorluk olmakla beraber, hiçbir zaman emperyalist olmamış, işgal ettiği veya gittiği yerleri sömürmeyi düşünmemiştir. Aksine buralara kendisinde olan herşeyi vermiş, kendi anayurdu, çekirdeği olan Anadolu'yu ihmal bahasına oraları imara çalışmıştır. Bunun da sebebi, ele geçirilen Hristiyan veya İslam ülkelerini birer vatan olarak benimsemeleri, oraları birer koloni olarak görmemeleri, buralarda yaşayan halka adalet ve düzen götürmek istemeleridir. Çünkü İslam hükümdarları Allah'a karşı sorumludurlar. Halka sulh, sukûn ve adalet götürmek de Allah'ın emridir" diyerek Önsöz'e başlayan yazar, bu ifadeyle Osmanlı devletinin siyasetini son derece veciz bir şekilde dile getirmektedir. Yazar daha sonra Hicaz'ın bir vilayet, Mekke'nin de bir emirlik olduğunu vurgulayarak, vilayetin, mülkiye teşkilatının ve orada bulunduran askerî birliklerin masraflarını kendi bölgelerinin gelirlerinden temin etmesi ve emirliğin de, bağlı bulunduğu hükümete belirli bir vergiyi ödemesinin tabii bir durum olması gerekirken, bunun aksine, hükümetin, Hicaz vilayetinin masraflarını üzerine aldığı gibi, emirliğe de önemli bir miktarda para ve hediyeler gönderdiğini belirtmektedir. Daha sonra Surre'yi "Mekke ve Medine'ye her yıl gönderilen para ve hediyeler" olarak tanımlayan yazar, Surre'nin Osmanlı Devletinin hazinelerinden büyük harcamaları gerektirdiğini belirterek, bunun, üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğunu dile getirmektedir.

Daha sonra konunun ele alınış şekli, metodu ve bölümleri hakkında bilgi vermektedir. Bundan sonra eserde kullandığı kısaltmaları açıklamakta, müteakiben, kullandığı kaynakların değerlendirmesini yapmaktadır. Tarih kitaplarında ve kroniklerde, incelediği konu ile ilgili bilgilerin son derece yetersiz olduğunu belirten Doç. Dr. Münir Atalar, bu sebeple çalışmasının büyük kısmını arşiv belgelerine dayandırmıştır. Yazarın istifade ettiği Arşivlerin başında Başbakanlık Osmanlı Arşivi ile Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi gelmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde istifade ettiği "Tasnif"lerle "Defter"leri açıklamakta; Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ndeki "Defter" ve "Evrak" (Belge) ları tanıtmakta; daha sonra diğer Ana kaynakları ve Araştırmaları değerlendirmektedir.

Giriş'in birinci kısmında "Surre" kelimesinin sözlük ve terim anlamları izah edilmekte, ikinci kısmında ise "Osmanlılardan önce Surre" üzerinde durulmaktadır. Haremeyn'e Surre gönderilmesine Abbasiler zamanında başlandığı, Osmanlılardan önce Abbasi halifelerinin, Fatımilerin, Eyyûbilerin ve Memlüklerin surre gönderdiği belirtilmektedir.

Birinci Bölüm "Osmanlılarda Surre" başlığını taşımaktadır. Burada önce Osmanlı Padişahlarının kendi ülkelerine gelen seyyid ve şeriflere saygı gösterdikleri, onlara özgü bazı usûl ve kâideler koydukları, işleriyle meşgul olacak bir daire kurulduğu, vergi ve gümrüklerden muaf tutuldukları, hatta Mekke ve Medine halkından Türkiye'ye gelmiş olanlara, Hz. Peygamber'in evladından olmasalar bile, sırf o bölgenin halkından olmaları sebebiyle saygı ve yardımda kusur edilmediği ifade edilmiştir. Birinci Bölümün ilk kısmında, Osmanlıların ilk döneminde, Hicaz'ın Osmanlı topraklarına katılmasına kadar geçen süre zarfında, Surre'nin tarihî gelişimi kronolojik olarak ele alınmaktadır. Bu bölümün ikinci kısmında ise, Hicaz'ın Osmanlı İmparatorluğu'na katılmasından **Kanûni** Devri sonuna kadar geçen dönemde surre üzerinde durulmuştur. Birinci Bölüm'ün üçüncü ve son kısmında Surre Defterlerine göre sonraki yıllarda gönderilen Surreler ele alınmıştır. Burada, önce Surre Defterleri'nin tanıtımı yapılmakta ve bu defterler hakkında bilgi verilmekte, surre Defterlerindeki bazı önemli kayıtlardan örnekler sunulmaktadır. Surre Defterleri ile ilgili olan ilk arşiv belgesi incelenmektedir. Surre Defterleri hakkında verilen bu genel bilgilerden sonra, Kanûni Sultan Süleyman'dan itibaren, Osmanlı'nın sonuna kadar Surrelerin tarihî seyri, her padişah dönemi ayrı ayrı ele alınarak ortaya konmaktadır. Yazar, **Murad III** (1574- 1595) devrinden itibaren de gönderilen

Surrelerle ilgili bilgiler vermesinin yanısıra, Surre Defterlerinin tarihleri, surrelerin nereden nereye gönderildiği, miktarları ve Surre defterlerinin diğer içerikleri hakkında geniş açıklamalarda bulunmaktadır.

İkinci Bölüm "Surre-i Hümâyûn Törenleri ve Güzergâhı" adını taşımaktadır. Bu bölüm de üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci Kısım'da "*İstanbul'da Surre Alayının Hazırlanması, Yapılan Törenler ve Gönderilen Hediyeler*" başlığı altında, önce "*Surre İhracı*", "*Surre-i Hümâyûn*" ve "*Surre Alayı Terimleri*" açıklanmakta ve daha sonra İstanbul'daki Törenlere geçilerek, Surre Alayının hazırlanması, Surre'nin Gönderildiği Gün, giydirilen Hil'atler, yapılan bağışlar hakkında geniş bir şekilde bilgi verilmekte ve gönderilen hediyeler belgelerle açıklanmaktadır. Yazar daha sonra Şam'da ve Mekke'de Surre alayını karşılama törenlerini izah etmektedir. Bu bölümün "*Surre Alayı'nın Güzergâhı ve Yol Güvenliği*" adını taşıyan ikinci kısmında, Surre Alayının gönderildiği yolun; Tanzimattan önce ve sonra olmak üzere ikiye ayrıldığı, Tanzimattan evvel ve hatta ondan bir müddet sonra, 1281 / 1864 yılına kadar, Surrenin karadan gönderildiği, bu tarihten 1908 lere kadar deniz yoluyla, 1908 den sonra Hicaz Demiryolu'nun yapılması üzerine de trenle gönderildiği belirtilmiştir. Sonra her üç yolla, yani kara, deniz ve demiryoluyla Surre'nin gönderilişiyle ve yol güvenliğinin sağlanmasıyla ilgili olarak, tafsilatlı bir şekilde bilgi verilmektedir. Bu bölümün son kısmında Surre alayının dönüşündeki törenler ele alınmaktadır.

Üçüncü ve son bölüm "Surre görevlileri ve Surre ile ilgili terimler" başlığını taşımaktadır. İki kısımdan meydana gelen bu bölümün birinci kısmında Surre görevlileri, Surre ile ilgili doğrudan veya dolaylı görevliler tanımlanmaktadır. İkinci kısımda ise Surre ile ilgili terimlerin açıklaması yapılmaktadır.

"*Sonuç*" kısmında yazar Araştırmasının veciz bir özetini ve değerlendirmesini yapmıştır. Burada yazar, sosyal, ekonomik ve siyasi yönleriyle Surre'yi değerlendirmekte ve Surre'nin Osmanlı toplumu içinde son derece ilgi çekici ve canlı bir kurum olma niteliği taşıdığını belirtmekte, surre'nin, Osmanlıların Arap ülkelerini sömürmediğinin en güzel delili olduğunu vurgulayarak, şunları dile getirmektedir:

"... Osmanlılar, Arap ülkelerini sömürme ve koloni haline getirme gibi, her hangi bir emperyalist düşünce ve teşebbüse asla sahip olmamışlardır. Esasen, Osmanlı Devletinin devamlı olarak güttüğü politika, yönetimi altında bulunan değişik din, mezhep ve ırklara mensup insanları sömürmek değil, aksine onlara hizmet etmektir. Nitekim, doğu ve batıdaki günümüze ulaşan Osmanlı devri tarihî eserler bu fikrimizi desteklemek-

tedir. Türk-Arap ilişkilerini, ortak din ve kültürün toplayıcı ve birleştirici etkisi altında, tek bir vücut imişçesine, kardeşçe, eşit düzeyde ortak bir yaşam, hatta özveri simgelemiştir. İçinde bulunduğumuz XX. yüzyılda bile, uluslararası ilişkilerde böylesine bir hoşgörü ve özveri düzenine rastlamak güçtür" (s. 247).

Sonuç'tan sonra yer alan *Bibliyografya*'da "Arşiv Kaynakları", "Tarih Kitapları ve Çeşitli Eserler", ayrı ayrı başlıklar altında verilmektedir. *Bibliyografya*'dan sonra araştırma için son derece önemli olan "Belgeler" yer almakta, bunu "Resimler" ve "Haritalar" takip etmekte; eser, yararlanmayı kolaylaştıran ve yer isimlerinin siyah punto ile gösterildiği karma "Dizin" ile son bulmaktadır.

Sayın hocamız Doç. Dr. Münir Atalar'ın "*Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*" isimli bu eseri, konuların ele alınışı, Surre'nin tarihî seyrini ortaya koyması, Osmanlı İmparatorluğu'nun, kendisine tâbi olan eyâletlere karşı hizmet götürme politikasını gözler önüne sermesi bakımından dikkati çekmektedir. Eser son derece önemli ve orijinal belgeleri ortaya çıkarması bakımından da ayrıca önem arz etmektedir. Bu vesile ile hocamızı tebrik ediyor, çalışmalarının devamını bekliyoruz.

Dr. İbrahim SARIÇAM